

УДК 10.12

DOI <https://doi.org/10.24195/spj1561-1264.2022.2.2>**Цибра Микола Федорович**

доктор філософських наук,
професор кафедри філософії, соціології та менеджменту соціокультурної діяльності
Південноукраїнського національного педагогічного університету
імені К. Д. Ушинського
вул. Старопортофранківська 26, Одеса, Україна
orcid.org/0000-0001-6694-7510

АКСІОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ МЕТАНОЇЇ

В статті розглядаються дефініції філософського поняття «метанойя», як категорії та загальнолюдської цінності. Людина у цьому стані піддається таємному перетворенню свідомості, яка не завжди підконтрольна волі. Метанойя це цілеспрямована дія, правдомовний вчинок, що має намір на збільшення позитивної ситуації у суспільстві. Метанойя – це термін, що позначає зміну сприйняття фактів чи явищ, як правило, супроводжується жалем; покаєнням. Метою статті є розгляд аксіологічного аспекту самої і метанойї. Для реалізації мети було досліджено широкий історико-філософський та релігієзнавчий матеріал. При написанні статті використовувалися різні загальнонаукові методи. Зокрема, використання діалектичного підходу, історико-філософського та конкретно-історичного методу дало можливість виявити специфіку метанойї та її аксіологічної складової. Суспільству, людині, необхідне активне, живе, ефективне життя, для якого слід себе готувати і виховувати. Ми повинні супроти все вести себе, як прагматики і оптимісти. Мобілізувати громаду до метанойї і плідної праці на користь суспільству – це виграти краще життя!

Сучасне суспільство, як ніколи докучливо, вимагає замислитись про своє майбутнє, котре взагалі стає нереальним без особистісної школи метанойї. Тягар минулих і нових гріхів виходить за межі збалансованості можливостей його здужати. В повітрі усе щільніше нависає небезпека, неспокій, громадський алярм від розуміння несправедності того, що відбувається в суспільстві, в людських відносинах. Сигнал тривоги гучний, всі ми його чуємо, всі ми повинні приймати участь у виправленні ситуації, в лікуванні нашого хворого суспільства. Стисло відродження духовності можна розподілити на два етапи: по-перше – це осуд несправедної поведінки і каяття через публічні форми: політичні, урядові, офіційні заяви, громадські і судові процеси, тощо; по-друге – суспільні інститути зобов'язані активізувати індивідуальну відповідальність, ілюструвати аксіологічність і вигідність школи метанойї для власних і суспільних чеснот. Баланс цих спрямувань, синхронність виконання завдань – обов'язково спрацюють на суспільний позитив.

Ключові слова: аксіологія, метанойя, цінності, зміни, особистість.

Вступ. Суспільна мораль в третьому тисячолітті підвищила власну планку майже спонтанно. В державі Україна відбувся якісний стрибок народної свідомості. Деякі думки з приводу проблеми метанойї і її сучасного наповнення стали предметом дослідження у статті. Є сенс передусім пояснити семантику слова, що окреслює поняття, обране темою статті.

Метанойя – це термін, що позначає зміну сприйняття фактів чи явищ, як правило, супроводжується жалем; покаєнням. У релігійній традиції сенс покаєння є. В аналітичній психології метану він схожий на термін енантіодромія, запозичений Карлом Юнгом у Геракліта. Метаноя – це грецьке слово, і його точний переклад означає зміну розуму. З грецької *μετάνοια*, «зміна розуму», «переосмислення») термін, що позначає зміну сприйняття фактів чи явищ, як правило, супроводжується жалю; покаєння (особливо в психології та психотерапії). Але розум тут слід розуміти дуже обережно, адже в православній, зокрема, літературі є інша ідея градацій людського розуму. Кажуть, наприклад, про духовний інтелект, про розум чи усвідомленість. Ми можемо говорити про дух та інші його аспекти, але важливо, щоб зміна розуму, зміна духу відповідала не етичній, а екзистенційній зміні, зміні людського життя.

Мета та завдання. Розглянути аксіологічний аспект самості і метанойї. Для реалізації мети було досліджено широкий історико-філософський та релігієзнавчий матеріал.

Методи дослідження. При написанні статті використовувалися різні загальнонаукові методи. Зокрема, використання діалектичного підходу, історико-філософського та конкретно-історичного методу дало можливість виявити специфіку метанойї та її аксіологічної складової; використання діалектичного підходу допомогло показати метанойю як взаємозумовлений процес самоствердження індивіда у соціальному середовищі і пристосування суспільства до потреб особистості через їхнє задоволення шляхом соціальної адаптації; системний та діалектичний підхід дали можливість виявити що метанойя є зміною розуму людини, її прорив до свободи.

Результати. Сучасні політологи, соціологи, філософи розглядають покаяння як праведність, з суб'єктивістських або релятивістських позицій. На підставі протиріч в тлумаченні суті, багатоманітності інтерпретацій продукується висновок, що поняття *метанойї* може бути додано різними, рівноцінно істинними вимогами до особистості. Відвертий релятивізм нерідко сполучається з розумінням каяття, як суб'єктивного темпераменту, що надається людині разом з свідомістю і характером в пошуках джерела моральності, як в кантівській «іманентній трансцендентності». Це певні наукові вербальні конструкції, бо не існує абстрактної людини, незалежної від наявних суспільних відносин і особистого унікального оточення. Не можна розглядати проблему *метанойї* і певним рефреном, у загальному зв'язку з вивченням паралельних питань. Деякі площини покаяння, *метанойї*, як етико-філософського аспекту категорії, залишаються у цілому недослідженими. Заперечення проти суто етичної площини питання метанойї безпідставні, рівно як і певного соціально-філософського навантаження проблеми, уникнути неможливо.

Завжди головним залишається необхідність зберігати суспільний ресурс, зосереджувати здоровий глузд на гідну відповідь викликам часу. Гносеологічний потенціал постійно зберігається, як конструктивний фундамент цивілізації. Народна мудрість якимось дивом повсякчас зберігає тенденцію до самозбереження, у більшості випадків – через покаяння.

Час познайомить з остаточним діагнозом пошукачів істини у боротьбі за свободу України. Відповідь не буде однозначною. Сучасною мовою, за властивостями, порозуміння генетично регенераційно, спонтанно, синергетично налаштоване. Спроможність до переосмислення не щезає в людській свідомості. Позиції пошуку кращої долі реконструюються на нових рівнях громадських потреб, тоді як ідеологічні стереотипи гальмують розвиток будь-якого суспільства, вони повсякчас перешкоджають свіжому погляду на виклики новітніх обставин. Наприклад, в сучасній реакції переважної більшості російських політиків і політологів на українську ментальність і на стан справ в Україні, бракує звичайного здорового резону. Керівництво Росії «аксіоматично імперськи», смертельно бажає об'єднання братніх слов'янських народів, всупереч вподобанням «молодших братів». Підіймається при цьому таке – коли мова заходить про поєднання братніх тюркських народів – азербайджанського, киргизького, узбецького, туркменського, татарського і т. п. – в російських ЗМі неодмінно здійснюється галас про сепаратизм, розкол, територіальні зазіхання, тощо. Діють подвійні оціночні стандарти – як полюбляє коментувати подібні інциденти президент росії. Виявляється, національні гордощі дозволені лише цьому лукавому, «неадекватному» (епітет журналіста С. Доренко, 2005, RTVI) претенденту на вищі світові стандарти.

В свідомості російської політичної еліти закарбувалась пікантна думка, що історія будується політиками за саркастичним висловом німецького філософа-іраціоналіста *Артура Шопенгауера (1788–1860)*: – «Право – це мірило сили кожного». Яким чином діє подібне «мірило сили», нещодавно було продемонстровано «головним підполковником» Росії на президентських виборах саме в нашій країні. Приголомшило телевізійне одкровення американського бізнесмена Джорджа Сороса, який відвідав Україну в травні 2005 року. Він оприлюднив відомості про те, що путін рекомендував Л. Кучмі розстріляти демонстрантів на майдані Незалежності в грудні 2004 року, але той, на щастя, мав власну думку. А ось Президент Узбекистану Карімов власної думки злякався, або не мав, і послухався «старшого брата»... Свідки говорять про червону від

крові узбецьку землю і про тисячі трупів мирних людей – жінок і дітей. Міжнародній спільноті ще доведеться фахово розбиратись з андіжанськими подіями. Тільки-но росія, чомусь, в цьому намагається перешкодити. Чому б це? Чи дочекається узбецький народ *метанойї* від власної влади і її радників – марно сподіватись! Прийдуть нові люди і нові часи.

Пострадянське суспільство на теренах України вкрай маргіналізувалось, інтелігенція взагалі не живе, а зубожіє. Частина еліти налаштована навіть на монархічний суспільний устрій, втім, розуміючи нереальність такого факту. Можливо так провокуються думки суспільства, щоб відволікти його від оцінок несправедливого функціонування влади. Деякі держави навіть почали розшукувати нащадків королівських домів, реанімувати «династії». Та, на мій погляд, це театралізована архаїка і серйозно заглиблюватись у подібні медитації не має сенсу. Суспільству, людині, необхідне активне, живе, ефективне життя, для якого слід себе готувати і виховувати. Ми повинні супроти все вести себе, як прагматики і оптимісти. Мобілізувати громаду до *метанойї* і плідної праці на користь суспільству – це виграти краще життя! Певні аспекти *метанойї* як філософсько-етичної категорії, залишаються нез'ясованими. Отже, сумарно завдання об'єднує наступні складові:

По-перше – необхідно вирішити суто теоретичне питання місцезнаходження категорії в етиці, філософії, й ширше – в соціально-філософській площині впливу;

По-друге – слід з'ясувати запити ареалів впливу *метанойї*, визначитись з загальнолюдським і особистісним значенням категорії, співвідношенням об'єктивного і суб'єктивного, морального і правового, з місцем ідеалу “дороги до храму”, чи банального гасла моменту;

По-третє – варто обстежити (вивчити) питання форм відображення загального змісту *метанойї*, як морального феномену; діапазон і основні риси *метанойї*, як категорій етики і філософії, їх взаємозв'язок з іншими філософськими категоріями;

В-четвертих – належить розглянути можливості подальшого опрацювання і найменування головних напрямків і етапів дії (впливу) *метанойї* на сучасні суспільні інститути і конкретні обставини людського існування;

По-п'яте – самоочевидна додаткова розробка проблеми специфіки суто філософського аспекту категорії *метанойї* відповідно рівней самоствердження особистості;

В-шостих – необхідно розробити методологію аналізу категорії *метанойї*, з'ясувати шляхи її ініціативного виховного впливу на ідеали високої моралі, толерантності і гуманізму.

Жителі Землі в третьому тисячолітті стикаються з жорсткими викликами природи і суспільної ворожнечі. Стає очевидною необхідність лаштувати сили не на звичайні побутові переборення, а на збереження людства і цивілізації. Це вимагає нової ментальності, нового розуміння єдності світу, його взаємозалежності в усіх іпостасях.

Окрім потреби в гуманітаризації суспільства і кожного індивіда, варто додавати до повсякденних справ більше прагматизму і раціоналізму, виваженості у власних нестримних бажаннях, бо рівновага життя втрачена саме через надмірність людських бажань.

Ще є надія на те, що людині пощастить подолати ілюзії і перейти до реальності, котра вимагає розуму, духовності і плідної, толерантної, добротворчої діяльності.

«*Лжесвідок не залишиться безкарним*» – саме цю фразу було взято з *Книги Притч* епіграфом звернення до влади України. Владу Кучми – всі парафії, всі церкви (окрім церков російського патріархату, що вкрай дивно і необачно для релігійних закладів) закликали до *метанойї*. Та чи здатна минула влада на істине каяття? Стояти зі свічками по церквах – це апогей моральності її членів-ссавців матеріальних благ, поцуплених у власного народу.

Далі лицемірства не йде, за виключенням, можливо, накрадених коштів, які інколи «жбурляються з панського плеча» на побудову капличок, як спотворена надія на індульгенцію від Бога. Державні крадії і Бога намагаються залучити до своїх махінацій!

Виявилось на цей раз, що все залежало від тих, хто дає, а не від тих, хто бере. Бійся данайця, що приносить дарунки... А чим може обдарувати народ корумпована влада? Фальшуванням всього і вся! і пожалував навічний український афоризм: «нас багато і нас не подолати»! Лишень його тепер анонсують корупціонери. Однак, мені здається, що верх над усім візьме весела байка про

те, чого не любить українець: худюї свині, пониклого тину, п'яної баби і папірців, що не гроці. Це дотепний жарт, втім, як би не склалась подальша поневіряльна доля нації, останній шерг, як і перлина «нас багато і нас не подолати» – приречені на історично довге життя. Народ почав вимагати і вимагатиме далі від нечестивців іншої поведінки і покаєння за скоєні негативні вчинки. Миряни ладні вибачити навіть те, що на мій погляд, вибачити неможливо. Не можна втрачати віри в те, що від нашої поведінки залежить суспільна користь. В людях відродилась людяність, доброзичливість і незнищенність надій. Злі люди, які проблемою *метанойї* ніколи не опікувались, захищають свою неправедність. Посил цікавий, напрямок думок непорядних людей тут самоочевидний. Занадто прозоро помітно, що вислів цей належить тому, хто боїться помсти і *не здатен* спокутувати власні гріхи перед людьми! Загальна константа, результиуюча вихідна, яка б виявила якісну ступінь сповіді, довершеності аналізу добротворчих досягнень, або відзнаку виконаного обов'язку, повинна постати підґрунтям для всебічного *осмислення* моралі нового, досконалішого рівня. Керувати шергом на плацу почесно, як і варити добру страву. Пошити гарний одяг важче, ніж навіть вдало полемізувати. Кожна чесна людина буде собі аналогічний табель про ранги, який і досі ніхто не спроможеться оприлюднити. Керівникам він не подобається. Але будівля, в якій вони мешкають, без розуміння аксіології цього ціннісного табелю (даруйте, тавтологию), без «асенізуючої» *метанойї*, стоїть на хитких ногах. Саме цю думку було аргументовано подіями Майдану в державі.

Крах порожнечі, яким лякають філософи, що начебто з'являється після перемоги, нам ще довго не загрожуватиме. Надто багато справ слід вирішити в напрямку до демократизації суспільства. Наша шановна громада, лише прокидається від довгого важкого сну. Різні словники тлумачать по різному поняття стійкості, сталеності, без яких все, що ми намагаємося зробити доброго, корисного, та все, на що ми сподіваємося ще зробити у цих напрямках – безглузде. То дай нам насаги бути впевненими у тому, до чого нас закликає щире серце і природний, толерантний невикривлений тваринною люттю розум.

Висновки. Будь-яке філософське відкриття це насамперед – *розкриття*, оголення того, що замасковано за тенетами полотна думок, зітканого з безлічі «ниток» гіпотез, концепцій, теорій, переконань, суджень. Слід якнайактивніше долучати молодь до позитивного морального статку, без котрого в наш час з проблемою особистості не впоратись. Осягнення лікувального ефекту *метанойї* («терапевтичного» і «хірургічного») здійснюється не лише через акт зняття порочності з самої реальності або суб'єкта. Це відбувається через проникнення в конкретну дійсність саме того роду, коли істинна сутність осягається в глибині позитивного реального. Таке проникнення прийнято називати *духовним*. Основа власного існування є базою для співучасті, співзвуччя з буттям інших живих істот, з пошуками і надбаннями суспільства. Навіть супроти волі інтеграція збільшує загальнолюдський потенціал Добра. Виконано певне дослідження, здійснено спробу уяснити і пояснити зрозумілою мовою кожна з цих ідеологій і філософствувань. Відповідно, зроблено експеримент відвести чільне місце для зручного користування каяттям належними ареалами людей, насамперед таких, як віруючі і атеїсти. Кожна громада має свої переконання, логічні і ідеологічні навантаження.

Сучасне суспільство, як ніколи докучливо, вимагає замислитись про своє майбутнє, котре взагалі стає нереальним без особистісної школи *метанойї*. Тягар минулих і нових гріхів виходить за межі збалансованості можливостей його здужати. В повітрі усе щільніше навісає небезпека, неспокій, громадський алярм від розуміння неправедності того, що відбувається в суспільстві, в людських відносинах. Сигнал тривоги гучний, всі ми його чуємо, всі ми повинні приймати участь у виправленні ситуації, в лікуванні нашого хворого суспільства. Стисло відродження духовності можна розподілити на два етапи: *по-перше* – це осуд неправедної поведінки і каяття через публічні форми: політичні, урядові, офіційні заяви, громадські і судові процеси, тощо; *по-друге* – суспільні інститути зобов'язані активізувати індивідуальну відповідальність, ілюструвати аксіологічність і вигідність школи *метанойї* для власних і суспільних чеснот. Баланс цих спрямувань, синхронність виконання завдань – обов'язково спрацюють на суспільний позитив.

Україні, керуючому нею люду, бракує внутрішньої свободи (як і політичної волі) спокутувати перед власним народом, за всі зроблені з ним несправедності, злочини і гріхи. Гріховне сучасне і минуле, нерозуміння тягаря скоєного, бодай, комуністами у ХХ віці, знижують рівень надії на краще майбутнє наших дітей. Зло без осуду – видає індульгенцію новому злу. Цей цикл необхідно зруйнувати, інакше він остаточно зруйнує нас.

В майбутнє ми зобов'язані вірити тому, що воно в наших руках і залежить від нас з вами. А з минулого і сучасного ми обов'язково мусимо взяти з собою позитиви *метанойї* секулярної особистості і найкращі богословські вербальні знахідки, їх методологічні надбання, принаймні, Сім Духівниць Христа, бо законодавства за моральністю і красою кращого – не існує.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Цибра Н. Ф. Метанойя. Одеса : Астропринт, 2006. 240 с.
2. Свендсен Л. Фр. Г. Філософія свободи. Львів : видавництво Анетти Антоненко ; Київ : Ніка-Центр, 2016. 336 с.
3. Попович М. Бути людиною. Київ : Видавничий дім «Києво-Могилянська академія», 2013. 223 с.
4. Борінштейн Є. Р. Особливості соціокультурної трансформації сучасного українського суспільства. Одеса : Астропринт, 2006. 400 с.

REFERENCES

1. Tsybra N. F. Metanoya [Metanoya]. Odessa : Astroprint, 2006. 240 s.
2. Svendsen L. Fr. H. Filosofiya svobody [Philosophy of Freedom]. L'viv : vydavnytstvo Anetty Antonenko ; Kyiv : Nika-Tsentr, 2016. 336 s.
3. Popovych M. Buty lyudynoyu [To be a man]. Kyiv : Vydavnychyu dim «Kyievo-Mohylyans'ka akademiya», 2013. 223 s.
4. Borinshteyn YE.R. Osoblyvosti sotsiokul'turnoyi transformatsiyi suchasnoho ukrayins'koho suspil'stva. [Features of socio -cultural transformation of modern Ukrainian society] Odesa : Astroprint, 2006. 400 s.

Tsybra Mykola Fedorovich

Doctor of Philosophical Sciences

Professor at the Department of Philosophy, Sociology
and Management of Socio-Cultural Activity

South Ukrainian National Pedagogical University named after K.D. Ushynsky

26 Staroportofrankivska str., Odesa, Ukraine

orcid.org/0000-0001-6694-7510

AXIOLOGICAL ASPECT OF METANOYA

The article deals with the definitions of the philosophical concept of "metanoya" as categories and human value. A person in this state is subject to a secret transformation of consciousness, which is not always controlled by the will. Methane is a purposeful action, a true -language act that intends to increase the positive situation in society. Metanoya is a term that denotes a change in the perception of facts or phenomena, as a rule, is accompanied by regret; repentance. The purpose of the article is to consider the axiological aspect of self and metanoya. For the realization of the goal, wide historical-philosophical and religious material was investigated. Different scientific methods were used when writing the article. In particular, the use of the dialectical approach, the historical-philosophical and specific historical method made it possible to identify the specifics of methane and its axiological component. To society, a person needs an active, living, effective life for which he should be cooked and educated. We have to behave as pragmatics and optimists. Mobilizing the community to metanoya and fruitful work in favor of society is to win a better life! Modern society, as hard as hard, requires thinking about its future, which in general becomes unrealistic without a methanious personal school. The burden of past and new sins goes beyond the balance of opportunities to give it up. In the air, the danger, anxiety, and public alarm from understanding the unrighteousness of what is happening

in society, in human relations, is increasingly. The alarm signal is loud, we all hear it, we must all take part in the correction of the situation, in the treatment of our sick society. The revival of spirituality can be divided into two stages: first, it is a condemnation of unjust behavior and repentance through public forms: political, government, official statements, public and lawsuits, etc.; Secondly, public institutions are obliged to assign assets to individual responsibility, to illustrate the axiology and the benefits of metanoya school for their own and public virtues. The balance of these directions, the synchronicity of tasks – are sure to work for the public positive.

Key words: *axiology, metanoya, values, changes, personality.*